

President Konstantin Pätsi abipalve Saksa valitsusele

1939. aasta 24. septembri õhtul esitas NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu esimees ja välisasjade rahvakomissar Vjatšeslav Molotov Kremlis Eesti välisministrile Karl Selterile ultimatiivse nõude vastastikuse abistamise lepingu sõlmimiseks, mis näeks ette Nõukogude laevastiku- ja lennuväebaaside rajamise Eesti territooriumile. Seejärel sonderis Eesti valitsus mitmeid kanaleid pidi välisabi saamise võimalusi.

Siin publitseeritavad dokumendid kajastavad vaid üht osa president Konstantin Pätsi sellisuunalisest tegevusest.

Dokumendid on pärit Saksa Välisministeeriumi Poliitilisest Arhiivist (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts – PA AA).

Heino Arumäe

1. Saksa saadik Tallinnas Saksa Välisministeeriumile. Telegramm

26. september 1939

Välisminister edastas mulle palve, teatada Saksa välisministrile võimalikult enne tema ärasõitu Moskvasse järgmist:

Eesti valitsus on ähvardava vägivalda kõige rängemal surve all sunnitud astuma sõjalisse liitu Nõukogude Liiduga. Minister Selter sõidab koos kaaslastega homme, kolmapäeval, Moskvasse. Läbirääkimiste eesmärk: sellise lepingu väljatöötamine, et riigi suveräniteet ja iseseisvus julgeolek oleks kindlustatud ja Saksa-Eesti mittekallaletungileping jääks puutumatuks. Selleks on kavandatud ettepanek, et lepingupartnerite vastastikuste abistamiskohustuste puhul olemasolevad mittekallaletungipaktid kolmandate riikidega jääksid püsima. Edasi püütakse laevastiku- ja õhugaase kasutamiseks

anda vaid sõja korral, kui abistamiskohustus jõusse astub; rahu ajal võimalikult vaid baaside ettevalmistamine. Venelelased nõudsid laevastikubaasina kõigepealt Tallinna, näivad aga rahuldumatud Paldiski või ühe Saaremaa sadamaga. Eestlased püüavad lennuvälja paigutada võimaluse korral vaid saartele. Eestlased püüavad üldtendentsina vaid nii palju vastu tulla, et vägivalda ära hoida ja olemasolevaid häid suhteid Saksa maaga säilitada.

Frohwein¹

PA AA. Botschaft Moskau. Politische Beziehungen der Sowjetunion zu den baltischen Staaten. 3/3. Tõlge saksa keelest.

¹ Frohwein, Hans, Saksa saadik Eestis 1936. aasta märtsist 1940. aasta augustini, viibis Saksa konsulina Tallinnas 1941. aasta kevadeni.

2. Saksa Välisministeerium**Saksa saatkonnale Moskvast. Telegramm²**

27. september 1939

Kiire

Isiklikult härra välisministrile

Telegramm Tallinnast nr. 163 26. septembrist maavägede ülemjuhatause atašeede grupile.

Eesti kindralstaabi ülem³ informeeris mind Vene liidusõlminismisnõudest. Lisas, et venelaste poolt nõuti laevastikubaasi Paldiskis, lennuväebaasi Eesti saartel. Kindralstaap soovitas nõudmistele järele anda, sest Saksa valitsuse toetus on välistatud ja olukord võib vaid halveneda. 25. ja 26. septembril teostasid Vene lennukid ulatuslikke lende Eesti aladel. Kindralstaap andis korralduse lennukeid mitte mingil juhul tulistada, et mitte olukorda veelgi halvendada. Rössing.⁴ Frohwein.

Brücklmeier⁵

Samas.

3. Saksa Välisministeerium**Saksa saatkonnale Moskvast. Telegramm⁶**

28. september 1939

Tallinn telegrafeerib 28.9.

President võttis mind praegu vastu ja teatas, et Nõukogude raadio teatel eile kell 17 torpedeeriti Nõukogude kaubalaeva Eesti-Nõukogude Liidu rannikul Navast lääne pool. Eesti /piiri/valve teatel on väide ebaõige. Mainitud kohas võidi laeva, mille juures oli neli väiksemat sõjalaeva, jälgida veel Moskva raadioteate ajal ning seejärel ei olnud plahvatust kuulda. Väidetava uputamise puhul esitas Nõukogude valitsus Moskvast Eesti välisministrile nõudmise, et viimane sõlmiks sõjalise liidu, lubades Eesti neutraliteedi kaitseks laevastiku- ja õhugaase, mida tugevdatakse 25 000 Nõukogude sõjaväelasega. Sõjaväeosad pidavat jääma ainult sõja ajaks. Vastust oodatakse täna kella 16-ks Moskva aja järgi. President teatas, et ilmselt /otsitud/ ettekäändel esita-

tud Nõukogude nõudmine põhjustab suurima ohu Eesti sõltumatusele ja sisemisele julgeolekule. Sõjaväeosad paigutatakse paljudesse linnadesse ja bolševiseerivad kogu maa, karta on, et neid ka edaspidi välja ei saa. President palus mind esitada Saksa valitsusele ettepaneku, et Nõukogude Liidu asemel Saksamaa, või eventuaalselt ka Saksamaa ja Nõukogude Liit üheskoos, võtaks Eesti neutraliteedi kaitsmise enda peale. Igal juhul peaks Saksamaa poliitiliselt Eestit toetama ja kõigepealt Nõukogude sõjalise okupatsiooni ära hoidma. Ta viitas ka 15 000 siin elava rahvussakslase saatusele ja palus, et Saksa välisminister võtaks Moskvast täna ennelõunal vestluseks vastu Eesti välisministri. President palub Saksa valitsuse kiiret seisukohavõttu. Eesti püüab taotleda Inglismaalt ja Prantsusmaalt avalduse, et nad ei ohusta Eesti neutraliteeti, kuid ta ei looda sellest palju. Palun kiiresti juhtnõore. Okupatsiooni puhul pean riigi- ja rahvussakslaste olukorda tööpoolest väga ohustatuks, nimelt Nõukogude vägedega vennastuva kommunistliku elemendi poolt.

Samas.

² Telegrammi saatsid Saksa sõjaväe esindaja ja Saksa saadik Tallinnast Berliini 26. septembril. 27. septembril saadeti see Saksa Moskva saatkonda edasiandmiseks välisminister Joachim von Ribbentropile, kes pidas Moskvast läbirääkimisi Saksa-Nõukogude piiri- ja sõpruslepingu ja sellega kaasnenud salaprotokollide sõlmimiseks.

³ Reek, Nikolai, kindralmajor, Eesti sõjavägede staabi ülem.

⁴ Rössing, Horst, kolonelleitnant, Saksa sõjaväe esindaja Helsingis ja Tallinnas.

⁵ Brücklmeier, Saksa Välisministri Büroo ametnik.

⁶ Samasisulise telegrammi saatis H. Frohwein ka Saksa saatkonnale Moskvast.

4. Saksa Välisministeerium Saksa välisministrile Moskvas

28. september 1939

Tallinn telegraferib 28. septembril
Härra Saksa välisministrile

President andis Moskvas viibivale Eesti delegatsioonile korralduse teha vastuettepanek, et Eesti paneks ise välja oma neutraliteedi kaitseks nõutud väed ja et need läheksid Saksamaa ja Nõukogude Liidu pariteetse juhtimise alla. President palub sellest kiiresti teada härra välisministrile, kuna ta kahtleb, et tema ja minister Selteri vahel ei ole kontakte.

Eksisteerib oht, et hoolimata Eesti valmisolekust lepingu sõlmimiseks võib puhkeda relvavõitlus, kui enne kokkuleppe saavutamist peaksid Nõukogude Liidu väeosad piiri ületama või üle lendama. Viimast juhtus eile ja üle-eile.

Samas.

5. Saksa Välisministeerium Saksa välisministrile Moskvas

28. september 1939

Isiklik. Kiire

Eesti president palub Hasselblatti⁷ kaudu, /et/ Saksa välisminister teeks otsekohe Nõukogude valitsusele ettepaneku, et Eesti armee suurendataks 25 tuhande meheni ja allutatakse Saksa-Vene pariteetsele juhtimisele. Hasselblatt on ettepaneku lootusetusest informeeritud.

Põhjus: erinevatest allikatest saabunud teated 25 000 Nõukogude Vene sõjaväelase sissemarsist Eestisse.

Weizsäcker⁸

Samas.

⁷ Hasselblatt, Werner Richard Karl, baltisaksa päritolu jurist ja poliitik, II, III ja IV Riigikogu liige.

⁸ Weizsäcker, Ernst von, Saksa välisministeeriumi riigisekretär.